

Het wel en wee van onze vogelarchieven

Beste mensen,

Met dit stukje wil ik jullie een beetje op de hoogte brengen van de stand van zaken van onze vogelarchieven. Wat voor archieven zijn er eigenlijk? Hoeveel gegevens zitten er in? Kan men zo maar gegevens uit die archieven halen?

HET BROEDVOGELARCHIEF

Dit archief draait nu al ruim drie jaren. Het aantal gegevens ("data") dat er in zit schat ik zeer grof op zo'n 5000. Een gegeven wordt hier opgevat als iedere melding van één (mogelijk) broedpaar, onafhankelijk of meldingen van één territorium in verschillende jaren een zelfde territorium is. Enkele voorbeelden: Sperwer in gebied A 1973 1 paar, 1974 op 3 juni 1 o, 1976 1 mogelijk paar en 1977 3 paren. Aantal gegevens is dan: $1 + 1 + 1 + 3 = 6$.

Als illustratie volgen hier enkele soorten met daarachter het aantal gegevens in het broedvogelarchief over de periode 1973-1977.

Fuut	+	80	Korhoen	+	500
Roerdomp		45	Porseleinhoen		7
Zomertaling	+	15	Houtsnip		50
Wintertaling	+	250	Zwarte Stern		150
Kwartel		20	Steenuil		56
Gr. Klauwier		20	Roodb. tapuit		300
Gr. Karekiet		15	Fluiter		55

In feite is het aantal "gegevens" nog veel groter dan 5000, want heel vaak zijn van één soort in één gebied in één jaar vele waarnemingen bekend, zoals Tafel- en Kuifeend op Goor en Flaes, Roodborsttapuitjes op de Cartierheide etc.

Dit alles ziet er niet zo gek uit, maar er is ook een keerzijde aan de medaille: waar blijven al die nuttige gegevens over Torenvalk, Patrijs, Gele Kwikstaart, Winterkoninkje, Roodborstje, Fitis, Tjiftjaf, Grasmus, Pimpelmees, Boomkruiper, Geelgors etc. etc. Die zijn er helaas niet, terwijl ze zeker even belangrijk zijn.

Het lijkt me daarom nuttig om eens te kijken of we de komende jaren goede inventarisaties op poten kunnen zetten die vooral op algemenere soorten zijn gericht. We kunnen hierbij een voorbeeld nemen aan de Engelsen. Een tweetal resultaten van hun "Common Bird Census" project zijn weergegeven in figuur 1 en 2. Bij de Grasmus is de achteruitgang na 1968 zeer opvallend en na die jaren is geen sprake van herstel. "Where have all the Whitethroats gone?", vroegen de Engelsen zich af. Doordat nog meer tellingen uit andere landen bekend waren, werd het duidelijk dat de oorzaak buiten Engeland gezocht moest worden, en men verdacht de pesticiden ervan schuldig te zijn.

In figuur 2 wordt duidelijk geïllustreerd hoe gevoelig het Winterkoninkje is voor strenge winters, maar het blijkt ook dat deze soort zich weer zeer snel van geleden verliezen kan herstellen.

HET TREKVOGELARCHIEF

Dit archief draait al even lang als het broedvogelarchief. Het aantal gegevens dat hier in zit is moeilijk te schatten, maar zal toch al snel enkele 10.000-den bedragen. Lex Peeters is druk bezig om de achterstallige gegevens bij te werken en dat zijn er wel duizenden. Het nut van dit archief bleek o.a. uit het materiaal in het Roofvogelnummer: 82 Visarenden, 144 Wespindieven, 40 Rode Wouwen, 25 Zwarte Wouwen, 63 Haviken, 200 Sperwers, 6 Ruigpootbuiszender, 1400 Buiszender, 4 Zeearenden, 400 Bruine en 225 Blauwe Kiekendieven, 23 Slechtvalken, 100 Boomvalken en 100 Smellekens. Verder nog bijvoorbeeld 15.000 Kraanvogels, 500 IJsvogels (zie figuur 3), 120 Klapsteksters, 105 Vuurgoudhaantjes en 90 Goudvinken.

Maar ook hier is er dezelfde keerzijde: we hebben nauwelijks gegevens over algemenere soorten, maar ook waarnemingen van niet zó algemene zangvogels ((Vuur)goudhaantje, Barmsijs, Europese Kanarie etc. etc.) zijn bijna niet te vinden.

Voor het gebruiken van gegevens uit het trekvogelarchief kunnen jullie je richten tot Lex Peeters.

HET WATERWILDARCHIEF

In maart is gestart met bovengenoemd archief. Dit werd vooral gestimuleerd door de maandelijkse "Plassentellingen". We hebben tot nu toe zo'n 1200 tellingen op SOVON-wintervogelkaarten kunnen verwerken. Hierbij zitten alle plassentellingen in Oost-Brabant, excl. die van december 1978 en januari 1979. Het doel ervan is om op zeer snelle wijze iets te weten te komen over de functie van een ven, plas of afgraving voor watervogels. De kaarten zijn per plas chronologisch gesorteerd. Omdat we van veel mensen nog geen telgegevens hebben, zal dit archief nog wel aanzwellen tot + 2.000 kaarten.

Een voorwaarde voor dit archief is, dat de gegevens zowel per gebied als per datum worden doorgegeven, dus niet per soort. Het lenen van een dagboek is daarom de snelste manier.

Iedereen die deze gegevens wil gebruiken voor een nuttig doel, kan contact met Lex Peeters opnemen.

HET BEKENTELARCHIEF

Er is zojuist gestart met een bekendtelarchief. Het heeft vrij lang geduurd voordat een redelijke verwerkingsmethode werd gevonden, en zelfs die is nog verre van ideaal.

Zoals bij de meesten wel bekend zal zijn, zijn alle Kempense beken verdeeld in kleine stukjes (de trajecten) van circa 1 km. lengte, die volgens een bepaalde manier genummerd zijn. Nu worden de gegevens zodanig gesorteerd (per traject) dat achter iedere soort 24 tellingen kunnen worden verwerkt; dit met het oog op de toekomst. Op deze manier kun je snel iets opzoeken over vogels op en langs een stukje beek. Een andere reden voor deze werkwijze is, dat je nu tamelijk snel een vergelijking kunt maken tussen diverse tellingen, want niet iedere telling bestreekt telkens dezelfde trajecten, zodat - wil je verantwoord willen vergelijken - je een doorsnede moet maken: je moet die trajecten er uit halen die bij iedere telling zijn geteld, want het aantal Waterhoentjes op 130 km. beek tijdens de ene telling kun je niet vergelijken met dat op 150 km. tijdens de andere telling. Voorts worden de gegevens per soort uitgewerkt.

Dit archief is nog lang niet gereed (er zijn namelijk zo'n 200 trajecten), maar ter zijner tijd kan iedereen hier gegevens uit komen halen of kopieën krijgen.

HET WINTER- EN TREKVOGELARCHIEF

Dit SOVON-archief voor district 16 (=Noord-Brabant Oost) bestaat uit twee delen. Ten eerste een deel met systeemkaarten (invulkaarten) en ten tweede een deel dat bestaat uit een multo-systeem voor interessante waarnemingen.

1. De systeemkaarten zijn per blok en per maand gerangschikt. Tevens worden zgn. "moederkaarten" bijgehouden; dit zijn systeemkaarten van alle vijf jaren van onderzoek, waarop de gegevens zijn gecombineerd tot een definitieve totaalkaart, die de basis is van de verspreidingskaartjes.
2. Dit multo-systeem is gemaakt om ook een kwantitatieve indruk te krijgen. Losse, incidentele waarnemingen van een aantal geselecteerde soorten (dat zijn er ca. 120 op de systeemkaart) of interessante aantalsopgaven van welke soort dan ook worden per blok per 3 maanden uitgewerkt.

Gegevens van ons trekvogelarchief belanden automatisch in bovenstaande archieven en omgekeerd komen leuke waarnemingen van het Atlasproject in het trekvogelarchief.

Personen die gebruik willen maken van de SOVON Winter- en Trekvogelgegevens kunnen hierover met Tom Heijnen overleggen.

HET LITERATUUROPGAVENARCHIEF

Er is gestart met de opbouw van een literatuur-opgaven-archief volgens een kaartsysteem. Alle literatuuropgaven die we tegen komen worden per soort gerangschikt. Een dergelijke opgave moet deze soort wel behandelen en er moeten voor ons Kempenaren interessante gegevens in staan.

Tevens zijn er een aantal "onderwerp-kaarten"; dit zijn kaarten die niet direct over een vogelsoort gaan, maar die literatuur over een bepaald onderwerp, dat te maken heeft met indirecte vogelzaken, bevatten (bijv. botulisme, pesticiden, ecologie/populatiebiologie/prooi-predatormechanismen, inventarisatierapporten, invloed hoogspanningsleidingen en verkeer etc.).

Enkele honderden opgaven zijn tot nu toe verwerkt. Op deze wijze kun je snel literatuuropgaven vinden dat van belang is voor de studie van een bepaalde vogelsoort.

Iedereen die literatuuropgaven van een soort/onderwerp wil hebben, kan kopieën van kaarten krijgen.

LITERATUUR-ARCHIEF

Hierop wordt verder niet in gegaan. Jacques van Kessel (tel; 040-531211) heeft al diverse malen een lijst gemaakt van rapporten, tijdschriften e.d. die geleend kunnen worden. Zoek je een boek, rapport, tijdschrift te leen, breng dat dan op een vergadering naar voren. Het is altijd mogelijk dat iemand van ons het in zijn bezit heeft.

WEERARCHIEF

Voor inlichtingen over het weerarchief kun je terecht bij Lex Peeters. Zie ook vorige Blauwe Klauwier.

HET VERZAMELEN VAN GEGEVENS

Ondanks het feit dat reeds aardig wat waarnemingen zijn verzameld, willen we er toch nog meer te pakken zien te krijgen. Het gaat hier uitsluitend om waarnemingen in de Kempen (eventueel ook van overig Oost-Brabant t.b.v. het SOVON-project) van zowel eigen leden als vogelaars buiten onze werkgroep (bijv. KNNV Eindhoven, ACJN Tongel en Klampert, NJN Eindhoven, SBB, incidentele waarnemingen van mensen die af en toe in de Kempen komen). Ook worden tijdschriften (Limosa, Vogeljaar, Zonnedaauw, Natuurhist. Maandblad Limburg) op waarnemingen vanaf 1966 nageplozen. We willen ieder lid en niet-lid vragen om hun waarnemingen door te geven. Het liefst hebben we vooral eerst de waarnemingen uit de periode 1966-1977, omdat we hiervan een artikeltje willen maken. Maar ook de waarnemingen van daarna blijven welkom. Het ligt dan in de bedoeling om ieder jaar een soort jaarverslag van binnengekomen gegevens te maken.

De fijnste manier om waarnemingen door te geven is het uitlenen van het dagboek. Voordelen: we kunnen precies die waarnemingen eruit halen die interessant genoeg zijn om te verwerken. Gegevens kunnen nu gewoon in bijv. het waterwildarchief gestopt worden. Dat bespaart jullie heel veel sorteerwerk.

Het lenen van een dagboek duurt meestal zo'n twee weken. We schrijven eerst alle leuke waarnemingen over - dan krijg je het dagboek snel terug - die daarna in de archieven verwerkt worden. Als je je dagboek niet wilt uitlenen, kun je waarnemingen bijvoorbeeld eens in de twee of drie maanden doorgeven. Het fijnste is als dat op de volgende manier gebeurt: werk de gegevens niet per soort uit, maar geef de waarnemingen per dag door. Dit klinkt misschien gek, maar het heeft voordelen. Vermeld verder: datum, jaar, soort, aantal, plaats (zo nauwkeurig mogelijk!) en eventuele bijzonderheden.

Bij een aantal soorten is het leuk of gewenst om op te geven hoeveel vrouwtjes en mannetjes er waren (bijv. Korhoen, oenden). Vermeld bij een (mogelijk) broedgeval niet alleen "één paar", maar ook de waarnemingsdata met aantallen of de zekerheid van het broedgeval (1x zang, meerdere keren zang, nest gevonden, uitgevlogen jongen gezien e.d.). Deze informatie is zeer belangrijk bij de interpretatie van de gegevens.

Tenslotte: het is beter om te veel waarnemingen door te geven dan te weinig.

TOT BESLUIT

Probeer behalve jezelf ook anderen te stimuleren om waarnemingen aan Lex of mij door te geven.

Misschien komt wel eens de vraag op: "wat gebeurt er nou mee, ik zie bijna nooit iets van m'n waarnemingen terug". Behalve het Roofvogelnummer is dit inderdaad het geval, maar hier willen we verandering in aan brengen.

We hopen echter dat jullie een beetje begrip hebben voor het vele werk dat vooral Lex moet doen. Het uitwerken kost al vele tientallen uren en tijd om dan ook nog een verslag te maken blijft nauwelijks over. Het belangrijkste is echter dat er direct gegevens uitgethaald kunnen worden ten behoeve van een soort-artikeltje, een onderzoek of natuurbeschermingswerk.

Met spanning wachten wij af!

Tom en Lex.

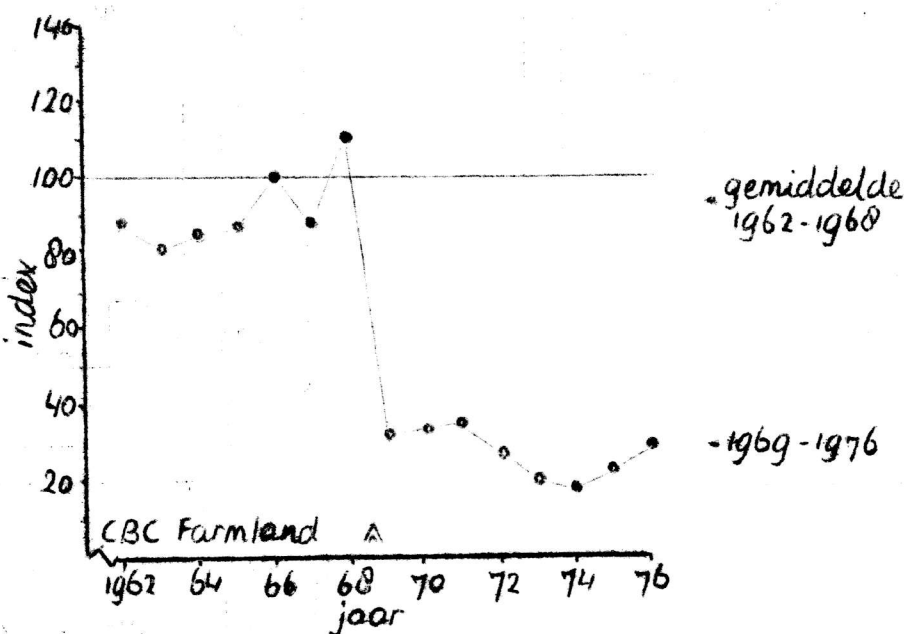
Niet-broedvogelarchief

Lex Peeters, Marialaan 26, Reusel (04976 - 22 71)

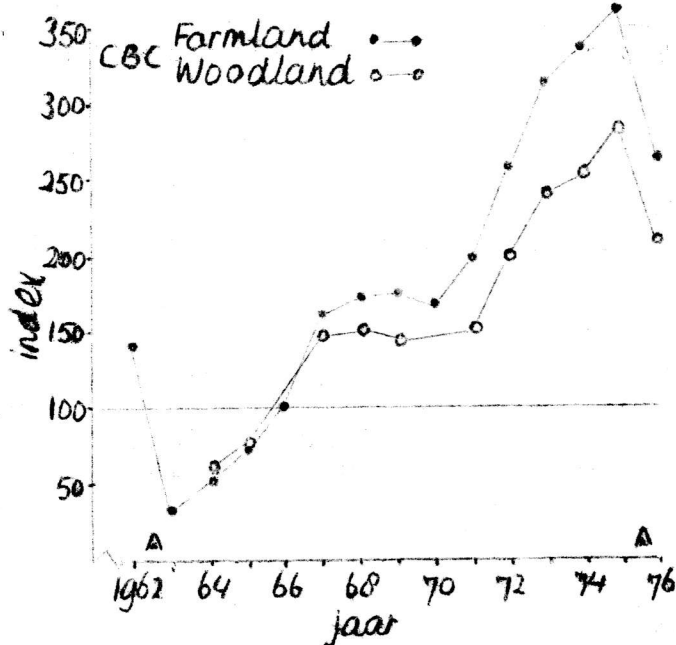
Broedvogelarchief

Tom Heijnen, Jan Sluytersweg 26, Eindhoven (040- 11 48 73)

Zowel broed- als niet-broedvogelgegevens kan men aan één van deze

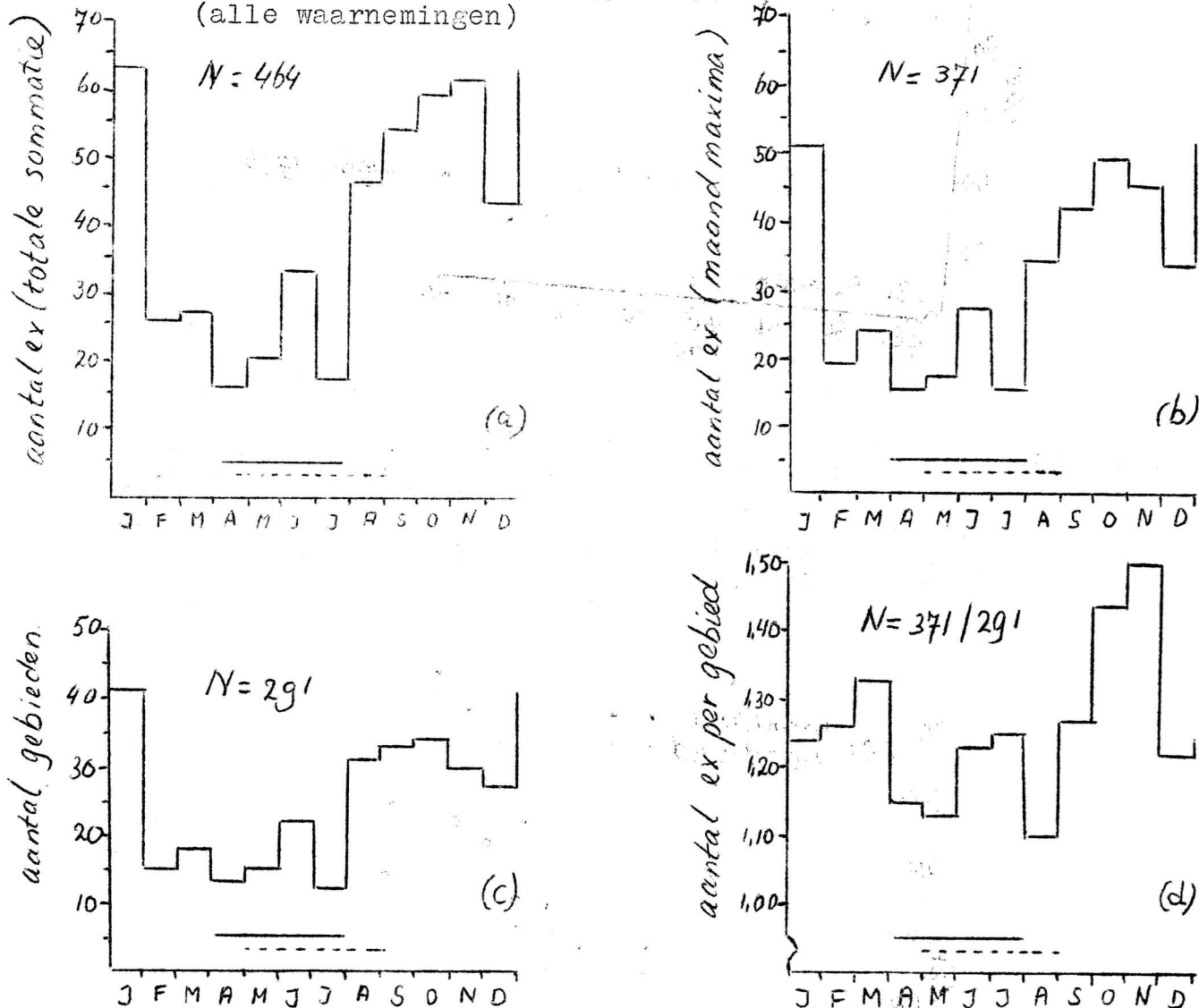

Figuur 1. Broedpopulatie-verloop van de Grasmus in weiland-telgebieden in Groot-Brittannië. In 1975 en 1976 werden 92 van dergelijke gebieden ("farmland") geïnventariseerd, waarin totaal resp. 146 en 191 territoria werden vastgesteld. Het aantal territoria in 1966 is op 100 geïndexeerd. De achteruitgang na 1968 is opvallend (naar Bird Study 24: 55-61 en 159-164).

Figuur 2. Broedpopulatieverloop van het Winterkoninkje in weiland- en bos-telgebieden in Groot-Brittannië. Behalve de bovenvermelde 92 weiland-telgebieden - waar in 1975 en 1976 resp. 2150 en 1574 territoria werden vastgesteld - werden ook 82 bos-telgebieden ("woodland") onderzocht met in 1975 en 1976 resp. 1815 en 1363 territoria. Het aantal territoria in 1966 is op 100 geïndexeerd. De achteruitgang in de winters 1962/63 en 1975/76 is opmerkelijk (naar op. cit.).

IJSVOGEL IN DE KEMPEN 1973 - 1978 (alle waarnemingen)

Figuur 3.

De Ijsvogel in de Kempen in de periode 1973-1978.

- (a) Sommatie van alle waargenomen exemplaren, ongeacht al of niet dubbeltellingen; $N = 464$ (= gebruikt aantal)
- (b) Sommatie van de maandmaxima van de diverse gebieden per jaar; $N = 371$
- (c) Sommatie van het aantal gebieden per maand waar IJsvogels zijn gezien; $N = 291$
- (d) Maandelijks verdeling van het quotient van grafiek b en c ("gemiddeld aantal exemplaren (maandmax) per gebied")

Onder een gebied wordt een min of meer geïsoleerd IJsvogel-biotop verstaan, bijv. Beerze Broek, Visvijvers Bergeijk; Pastoorsweijer, Visvijvers Valkenswaard, Kasteelbos Heeze.

- Periode van het jaar waarin leggen van de eieren plaats
- vindt/ plaats kan vinden.
- Periode van het jaar waarin de jongen juist uit het nest komen.

De grafieken (b) en (c) komen vrij redelijk-overeen; de beide grafieken wijken het meest af in het najaar. Dit is de periode van het jaar dat de eigen jongen gaan rondzwerfen en dat volwassen en jonge vogels uit andere broedgebieden de Kempen kunnen binnenkomen. In feite is grafiek (d) een maatgever van de afwijking tussen grafieken (b) en (c).